

การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบล
สนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*
THE COMMUNITY DEVELOPMENT BY BUDDHIST INTEGRATION
OF SANAP-THUEP SUBDISTRICT ADMINISTRATION ORGANIZATION
IN WANG NOI, PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

อาทิตย์ ชูชัย

Artit Choochai

สอาด ภูนาสรณ์

Saard Poonasorn

ทองคำ เกษจันทร์

Thongkham Ketchan

พระครูวรจิตตานุรักษ์

Prakhuvorajittanuraka

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม

Phramaha Paijit Uttamadhammo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: artitchoochai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสารานุกรม 6 กับความพร้อมของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เสนอรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย เป็นเจ้าหน้าที่และผู้บริหาร จำนวน 39 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ จำนวน 37 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านอยู่ในระดับ

* Received 6 November 2020; Revised 24 August 2021; Accepted 29 August 2021

มาก โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด คือ การบริหารงานตามหลักเมตตาวชิกรรม ส่วนด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำสุด คือ การบริหารงานตามหลักสาธารณโภคี 2) ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ และผู้บริหารในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการตามหลักสราณีธรรม 6 กับความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการโดยรวมมีการปฏิบัติตามหลักสราณีธรรม 6 มีความสัมพันธ์ทงบวกกับความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการโดยภาพรวมรูปแบบมีความเหมาะสมที่สามารถนำไปใช้พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ ให้เป็นการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ, บูรณาการ, องค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study the pattern of the community development by Buddhist Integration of Sanap Thuep Sub-district Administration Organization in Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province 2) study about the relationship between the 6 virtues of fraternal living or Salaniyadhamma Principles and the readiness of the community Development by Buddhist Integration of Sanap Thuep Sub-district Administration Organization in Wang Noi, PhraNakhon Si Ayutthaya Province, and 3) present the pattern of the community development by Buddhist Integration of SanapThuep Sub-district Administration Organization in Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This quantitative research consists of 39 staff and administrators as its targeted sample. The research instrument is 37 items of four-rating-scale questionnaires. The research result reveals that 1) the pattern of the community development by Buddhist integration of Sanap Theup Sub-district Administration Organization in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province is overall in a high level and is also in a high level when being considered in each aspect. The highest level of the opinion falls on the aspect of ‘Administration with Kind Speech’, while the lowest level of the opinion falls on ‘the aspect of ‘Administration with Sharing to Public Mindset’, 2) the result of the examination of the correlation between the staff and the administrators in community development by Buddhist Integration using the 6 virtues of fraternal living or Salaniyadhamma Principles and the readiness of the community development by Buddhist Integration shows a positive correlation with the readiness of the community development by Buddhist Integration at the significant level of .01, and 3) the pattern of overall

community development by Buddhist integration shows proper Buddhist integration to develop SanapThuep Sub-district Administration Organization to be a proper community development by Buddhist integration.

Keywords: Community Development by Buddhist Integration, Integration, Sanap Thuep Sub-district Administration Organization

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน คนเป็นศูนย์กลาง สร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ รวมถึงเครือข่ายภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทุกชั้นตอน มีการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ สู่การปฏิบัติตั้งแต่นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนของหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนแผนของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล และแนวทางพัฒนาภาคควบคู่กับการประมวลปัญหาและความต้องการของประชาชนทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่นและอำเภอ เพื่อวิเคราะห์กำหนดเป็นประเด็นการพัฒนาในแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด และสามารถดำเนินการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของประชาชน โดยชุมชนจะมีแผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

คำว่า “พัฒนา” ในความหมายของภาษาไทยเป็นการให้ความหมายที่เข้าใจกันว่าการทำให้เจริญซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ในด้านสังคมเพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) และการพัฒนา หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ มีอาหาร มีสุขภาพที่ดีขึ้นทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต มีงานทำ เดินทางไปมาติดต่อสื่อสารกันได้ ทางใดทางหนึ่ง มีชีวิตความเป็นอยู่ ครอบครัวยุ้ยเฟ้อ และสิ่งแวดล้อมที่ดี (วิทยากร เชียงกุล, 2540) และการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการโดยอาศัยความร่วมมือของประชาชนในชุมชนในการช่วยเหลือและร่วมมือกันดำเนินงานแต่ก็จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ (Dunham, A., 1958)

การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่มีการกล่าวถึง การช่วยเหลือกิจวัตรของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ตามสัญญาตญาณของคน

ที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพาอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันตนาการในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัท ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทางความคิด ที่มาพบกันโดยการปลุกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรักความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้น อาจมาจากการแสดงควมมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้น ความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรมทางผลประโยชน์ ทางการศึกษาการประพฤติปฏิบัติก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกรู้ถึงกันผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

การพัฒนาชุมชนกับการนำหลักสาราณียธรรมมาบูรณาการนั้นกล่าวคือ การพัฒนาชุมชนในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยความเต็มใจ ซึ่งตรงกับหลักของเมตตา ภาวกรรม การเชิญตัวแทนประชาชนร่วมประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาเพื่อความเห็นชอบร่วมกันระหว่างเทศบาลกับประชาชน ตรงกับหลักของทิวฐิสัมมัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน การพัฒนาชุมชนด้านสังคมมีการพัฒนาศักยภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ ทั้งด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม สาธารณสุข และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้มีการพัฒนาเพื่อยกระดับการศึกษา ขยายและปรับปรุงการศึกษาให้เพียงพอแก่ความต้องการของชุมชนตั้งแต่การเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัยต่อเนื่องไปถึงการเรียนรู้ได้อย่างตลอดชีวิตตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน เพื่อให้เศรษฐกิจระดับชุมชนเข้มแข็งโดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และประสานความร่วมมือทุกฝ่าย คือ ผู้นำชุมชน ประชาชน และเทศบาล เพื่อเป็นการเสริมสร้างการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการดำรงชีวิตเอื้ออำนวยต่อความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และพื้นที่สีเขียวเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยการปลูกต้นไม้เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนในชุมชนนั้น ๆ (พระมหาภาทร อาภาโร (อินทะพูล) และพลวัฒน์ สีทา, 2562) ซึ่งปัญหาของการพัฒนาชุมชนนั้นคือ การขาดการเรียนรู้ในการค้นหาและมองข้ามทุนของชุมชนถูกรอบงำด้วย “ทุน” จากภายนอก อันเกิดจากการส่งเสริมการพัฒนาของภาครัฐจนทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยอยู่กับความช่วยเหลือทำให้

ชาวบ้านขาดความมั่นใจช่วยเหลือตัวเองไม่ได้พึ่งตนเองไม่ได้รอคอยงบประมาณความช่วยเหลือจนทำให้ไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพราะไม่รู้ตัวตัวเองมีทุนในด้านใดบ้างซึ่งทุนชุมชนไม่ได้หมายถึงทุนที่เป็นเงินตราเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงทุนทางทรัพยากรธรรมชาติทุนทางปัญญาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาทุนชุมชน ฯ (ประเวศ วะสี, 2547) ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้นคือชาวบ้านในชุมชนไม่รู้ว่าสิ่งที่มีหรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนเหล่านั้นจะสามารถนำมาใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองชุมชนอย่างไรเลยมองข้ามละเลยในการดูแลรักษาทุนเหล่านั้นการสูญเสียทุนทางทรัพยากรทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมเปลี่ยนไปใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมซึ่งหากคนในชุมชนยังคงมองข้ามและค้าหาทุนที่มีอยู่ในชุมชนไม่เจอยังคงรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียวชุมชนก็ไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ซึ่งการละเลยมองข้ามตลอดจนค้นหาทุนของชุมชนไม่เจอย่อมส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน

จากสภาพปัญหาของชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และงานวิจัยดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการโดยอาศัยความร่วมมือของประชาชนในชุมชนในการช่วยเหลือตัวเองและร่วมมือกันดำเนินการช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยของรัฐหรือองค์การอาสาสมัคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรม 6 กับความพร้อมของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 39 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบด้วย เพศ และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 ข้อ แบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) 4 ระดับ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพร้อมในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 4 เสนอรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย มีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

1.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ

1.2 นำผลการศึกษาดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามโดยพิจารณาเนื้อหาให้ครอบคลุมกับความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยและสมมติฐานของการวิจัย

2. การหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) และตรวจสอบการใช้ภาษาและสำนวนที่ถูกต้อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้ และนำผลการการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ มาพิจารณาหาความสอดคล้องของความเห็นโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่าอยู่ในระหว่าง .50 - 1.00

2.2 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try - out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน

2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.976

2.4 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้ศึกษานำส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
3. ผู้ศึกษาชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเก็บรวบรวมข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบในการตอบแบบสอบถามและเข้าใจตรงประเด็นโดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามคืนภายใน 1 สัปดาห์
4. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบจำนวนและความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อเตรียมพร้อมในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้ค่าสถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามหลักสาราณียธรรม 6 และด้านความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคุมการบรรยายผลการศึกษา
3. การทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation (r))
4. เสนอรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมและรายด้าน

การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาภายกรรม	3.53	0.26	มาก	4
2. ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาวจีกรรม	3.65	0.25	มาก	1

3. ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตามโนกรรม	3.60	0.20	มาก	3
4. ด้านการบริหารงานตามหลักสาธารณโภคี	3.36	0.29	มาก	6
5. ด้านการบริหารงานตามหลักศีลสามัญญตา	3.47	0.26	มาก	5
6. ด้านการบริหารงานตามหลักทิวฐีสามัญญตา	3.63	0.21	มาก	2
รวม	3.54	0.11	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.11) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาวจีกรรม ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.25) ด้านการบริหารงานตามหลักทิวฐีสามัญญตา ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.21) ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตามโนกรรม ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.20) ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาทายกรรม ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.26) ด้านการบริหารงานตามหลักศีลสามัญญตา ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.26) และ ด้านการบริหารงานตามหลักสาธารณโภคี ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.29)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสราณียธรรม 6 กับความพร้อมของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้บริหารในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการตามหลักสราณียธรรม 6 กับความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ โดยรวม

การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ	ระดับความคิดเห็น		
	r	sig	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาทายกรรม	.442	.005**	ปานกลาง
2. ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาวจีกรรม	.413	.009**	ปานกลาง
3. ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตามโนกรรม	.214	.190	น้อย
4. ด้านการบริหารงานตามหลักสาธารณโภคี	.546	.000**	ปานกลาง
5. ด้านการบริหารงานตามหลักศีลสามัญญตา	.578	.000**	ปานกลาง
6. ด้านการบริหารงานตามหลักทิวฐีสามัญญตา	.478	.002**	ปานกลาง
รวม	.606	.000**	ปานกลาง

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

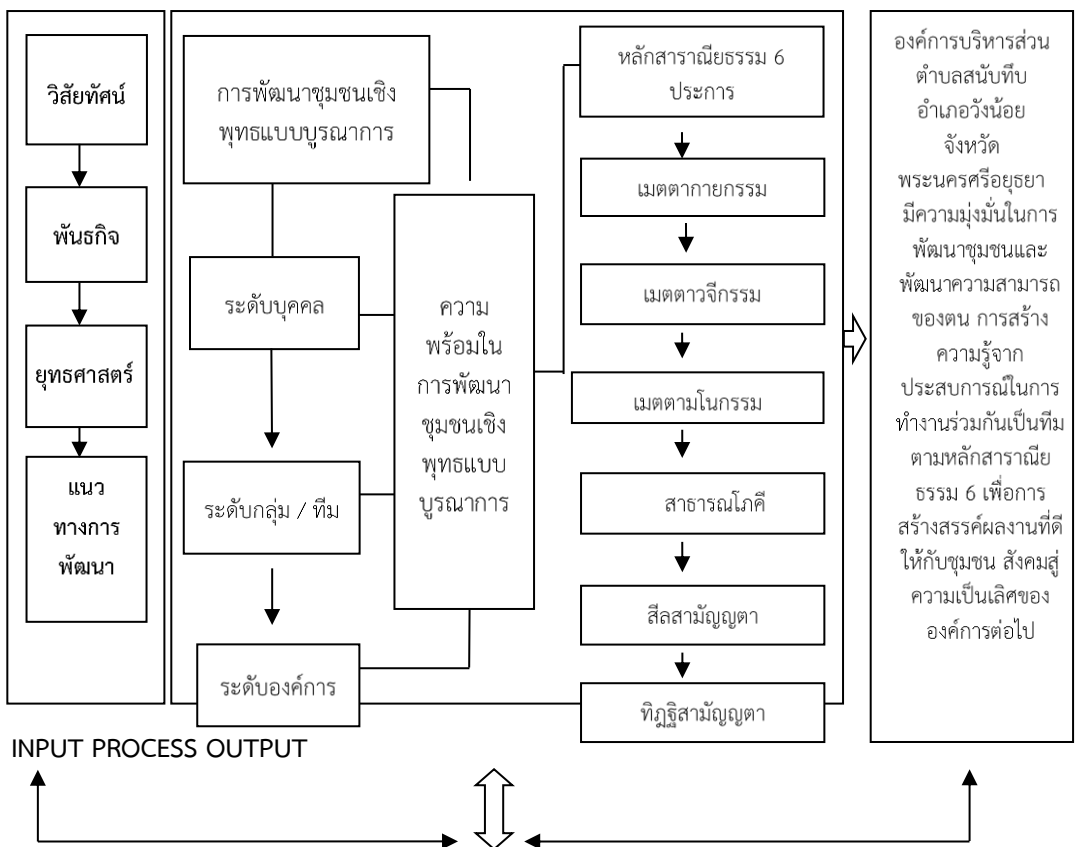
จากตารางที่ 2 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้บริหารในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการตามหลักสราณียธรรม 6 กับความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ ในระดับปานกลาง ($r = .606$) โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก จำนวน 6 ด้าน

คือ ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตากายกรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .442$) ด้านการบริหารงานตามหลักเมตตาวจกรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .413$) ด้านการบริหารงานตามหลักสาธารณโภคีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .546$) ด้านการบริหารงานตามหลักศีลสามัญญตามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .578$) ด้านการบริหารงานตามหลักทิวฐิสามัญญตามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .478$) และด้านการบริหารงานตามหลักเมตตามโนกรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับน้อย ($r = .214$)

3. การเสนอรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมรูปแบบมีความเหมาะสมที่สามารถนำไปใช้พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ มีผลการวิจัยดังแสดง ในภาพประกอบที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ปรัชญา พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการ (Process) ได้แก่ การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ ความพร้อมในการพัฒนาชุมชน เชิงพุทธแบบบูรณาการ หมายถึง การมีโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาที่เหมาะสมมีการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีอิสระในการตัดสินใจอย่างถูกต้อง ทุกคนในหน่วยงานมีการสร้างและถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีการสร้างบรรยากาศเป็นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของบุคลากร มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นแรงผลักดันให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามเป้าหมาย และมีแนวทางปฏิบัติหลักสาราณียธรรม 6 ประการ

อภิปรายผล

1. รูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) และรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อันเนื่องมาจากการมีโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาที่เหมาะสมมีการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีอิสระในการตัดสินใจอย่างถูกต้อง ทุกคนในหน่วยงานมีการสร้างและถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกันมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาภูมิจัยวชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ (พระมหาภูมิจัยวชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), 2550) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารณรัตน์ เลิศไพบรودة ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก (อารณรัตน์ เลิศไพบรودة, 2554) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นกมล บงกชกาญจน์ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักสาราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ ผลการศึกษาพบว่าการปฏิบัติงานตามหลักสาราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบิน ทหารเรือ กองเรือยุทธการทั้ง 6 ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน

พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน (นภดล บงกชกาญจน์, 2554) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลัก สาราณียธรรม 6 : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า เทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก (พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์), 2553)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้บริหารในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณา การตามหลักสาราณียธรรม 6 กับความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($r = .606$) ทั้งนี้อันเนื่องมาจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เป็นบุคคล ที่มีการปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 ประการเพิ่มขึ้นระดับความพร้อมในการพัฒนาชุมชน เชิงพุทธแบบบูรณาการก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรัส ปันธิ ได้วิจัยเรื่องวิเคราะห์ การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรทุกฝ่ายให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขมีความรัก ความเมตตาช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีสามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารงานบุคคลได้ เป็นอย่างดีในทุกระดับทั้งระดับผู้บริหารผู้บังคับบัญชาตัวเองเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม 6 ประการของพระพุทธศาสนา (จรัส ปันธิ, 2547)

3. รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบล สันทับ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมรูปแบบมีความเหมาะสมที่ สามารถนำไปใช้พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสันทับ อำเภอวังน้อย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ให้เป็นการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการ ทั้งนี้อันเนื่องมาจาก ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ ความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการในการพัฒนา ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทับ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับแนวคิดของ กรรณิการ์ สุวรรณศรี ได้กล่าวว่า การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ ต้องมาก่อนระบบเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาสถาบันหรือองค์การคือการ จัดทำ ระบบที่ดีที่มีการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพโดยเริ่มจากการที่ต้องให้ได้คนดีคนเก่งมาจัดทำ ระบบให้มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนในสถาบันหรือองค์การเสียก่อน ดังนั้นการจัดการใน เรื่องทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญในการวางตำแหน่งการบริหารงานต่างๆ เป็นประการแรก เพื่อให้มีการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ (กรรณิการ์ สุวรรณศรี, 2556) สอดคล้องกับ งานวิจัยของ จรัส ปันธิ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการ บริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลเป็นเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับคนทั้งนั้นเริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้าสู่องค์กรจนกระทั่งพ้นจากองค์กรไปซึ่งการ บริหารงานยึดหลักระบบราชการโดยอาศัยกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆมาเป็นพื้นฐานใน การบริหารงานบุคคลนอกจากนั้นยังเอาระบบคุณธรรมจริยธรรมและการบริหารแบบ ธรรมภิบาล มาเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานยังได้ยึดหลักแห่งสัจธรรมตามปณิธานและภาชิตประจำ

มหาวิทยาลัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะสร้างบุคลากรทุกฝ่ายให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขมีความรักความเมตตาช่วยเหลือซึ่งกันและกันสามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารงานบุคคลได้เป็นอย่างดีในทุกระดับ (จรัส ปันธิ, 2547)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถนำเสนอรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการที่ได้รับจากผลการวิจัยโดยภาพรวมรูปแบบมีความเหมาะสมข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการทำงานควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อทราบความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลและควรศึกษาความคิดเห็นของทุก ๆ ฝ่ายในลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ประสบความสำเร็จในการนำแนวทางการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีมุมมองผู้ปฏิบัติที่หลากหลายโดยครอบคลุมประเด็นสภาพการดำเนินงานสภาพปัญหาอุปสรรคผลการดำเนินงานปัจจัยที่เอื้อต่อจุดแข็งจุดอ่อนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ สุวรรณศรี. (2556). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- จรัส ปันธิ. (2547). วิเคราะห์การประยุกต์หลักสารานุกรมในการบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภดล บงกชกาญจน์. (2554). การปฏิบัติงานตามหลักสารานุกรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยานกองการบินทหารเรือกองเรือยุทธการ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2547). การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง (จุลสาร). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- พระครูนันทวิวัฒน์ วีระมโห (มีนุสรณ์). (2553). การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารานุกรม 6 : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี.

- ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภาทร อาภาธโร (อินทะพูล) และพลวัฒน์ สีทา. (2562). การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(3), 113-128.
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2550). คนสำราญงานสำเร็จ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิชชิ่งส์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2540). เพื่อศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด. (2554). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรม จังหวัดนครสวรรค์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Dunham, A. (1958). The Outlook for Community Development. In The Social Welfare Forum. Proceedings of The National Conference on SocialWelfare.